

บทที่ ๒

หลักพุทธธรรมกับศิลปะกรรมในพระพุทธศาสนา

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาหลักพุทธธรรมกับศิลปะกรรมในพระพุทธศาสนา กำหนดพัฒนาการประวัติความเป็นมาของวัดป่าฎิริห์ตตปฏิปหาราม การก่อสร้างศาลาอเนกประสงค์ศาลา จุนโท ความเป็นมาของพุทธศิลปะในวัดป่าฎิริห์ตตปฏิปหาราม จิตรกรรมฝาผนังโครงเรื่องไตรภูมิ ศิลปะวัชรยานทิเบต ที่ปรากฏบนฝาผนังปูนฉาบเรียบ ในศาลาจุนโท

๒.๑ หลักพุทธธรรมที่สำคัญ และศิลปะกรรมในพระพุทธศาสนา

๒.๒ กำเนิดและพัฒนาการ วัดป่าฎิริห์ตตปฏิปหาราม

๒.๓ ประวัติความเป็นมาของจิตรกรรมฝาผนังพุทธวัชรยานในศาลาจุนโท

๒.๑ หลักพุทธธรรมที่สำคัญและศิลปะกรรมในพระพุทธศาสนา

ภายหลังพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระพุทธศาสนาได้แตกแยกออกเป็น นิกายใหญ่ๆ ออกเป็น ๓ นิกาย คือ

๑. นิกายเก่าดั้งเดิม นิกายเถรวาท^๑ (หินยานเดิม) เป็นนิกายสำคัญมีความรุ่งเรืองประมาณ ปี พ.ศ. ๑ – ๕๐๐

๒. นิกายมหายาน^๒ ได้แยกตัวออกไปจากเถรวาทมีความรุ่งเรืองประมาณปี พ.ศ. ๕๐๐ – ๑๐๐๐

๓. นิกายพุทธวัชรยาน^๓ หรือตันตระ ได้พัฒนาออกไปจากมหายานมีความรุ่งเรืองรุ่งเรือง พ.ศ. ๑๐๐๐ – ๑๕๐๐ พร้อมกับความเสื่อมโทรมจนถึงสูญสิ้นประมาณปี พ.ศ. ๑๕๐๐ – ๑๗๐๐ หลัง ปี พ.ศ. ๑๗๐๐ พุทธศาสนาก็ได้หายไปจากประเทศอินเดีย แล้วไปเจริญออกนอกประเทศมีประเทศ ศรีลังกา เป็นอาทิ นิกายเถรวาทมีแนวคิดที่ตั้งมั่นยึดถือตามคำสอนดั้งเดิมของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก คือการปฏิบัติตนเองให้พ้นจากทุกข์ก่อนแล้วจึงไปสอนผู้อื่น เดิมเรียกว่าหินยานคือพาหนะเล็ก ต่อมา ได้มีการประชุมลงมติให้เปลี่ยนชื่อเป็นเถรวาท แทนเพราะมีการตีความกันไปในทางลบ ส่วนนิกาย มหายานมีแนวคิดการปฏิบัติในเรื่องการออกจากทุกข์ให้ได้เป็นจำนวนมากและรวดเร็ว คำว่ามหายาน คือยานพาหนะใหญ่ สาวกในนิกายมหายานจึงเรียกนิกายเก่าเถรวาทว่านิกายหินยานเพราะถือว่าเป็น วิธีการสั่งสอนแบบเฉพาะตนซึ่งเป็นส่วนน้อยเพื่อไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป พุทธศาสนาได้พัฒนานิกายใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสมัยนั้นคือนิกายวัชรยาน

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดโฮม จำกัด, ๒๕๕๘) หน้า ๒๓๘. เล่มเดียวกัน, หน้า ๑๒๓.

^๒ เล่มเดียวกัน, หน้า ๓๐๖.

^๓ เล่มเดียวกัน, หน้า ๓๕๙.

(ตันตระ) ขึ้นมาในอินเดีย นิิกายนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเข้าถึงความหลุดพ้น คือพระนิพพานได้อย่างรวดเร็วกว่าคำสอนเดิมในนิิกายมหายาน และได้รับความนิยมขึ้นมาเป็นอย่างมากในขณะนั้น เพราะการเข้าถึงพระนิพพานใช้เวลารวดเร็วกว่าเดิม สาเหตุที่นักการศาสนาได้แบ่งพระพุทธรูปศาสนาออกเป็น ๒ นิิกายก็เพราะมองที่การตีความของพุทธพจน์ นิิกายเถรวาทตีความพุทธพจน์โดยตรงตามสมัยที่พระพุทธองค์พาดำเนินโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงตามลักษณะอนุรักษนิยม ส่วนนิิกายมหายานตีความพุทธพจน์ให้พิเศษลึกซึ้งและเพิ่มเนื้อหาให้มีความสลับซับซ้อนมากขึ้นการตีความที่สลับซับซ้อนนี้เองเป็นที่มาของสัทธรรมปริิฎฐิในนิิกายพุทธตันตระ ซึ่งเป็นพัฒนาการขั้นที่ ๓ ของพระพุทธรูปศาสนา ต่อจาก นิิกายมหายาน

นักปราชญ์ฝ่ายตันตระถือว่า ปฐมเทศนาของพระพุทธเจ้าในบท พระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร^๔ ไม่ได้มีเพียงกัณฑ์เดียว โดยกัณฑ์ที่ ๑ พระพุทธเจ้าแสดงที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเป็นของพระพุทธรูปศาสนาตั้งเดิมตามเถรวาท ที่เทศนาให้กับปัญจวัคี กัณฑ์ที่ ๒ เป็นของมหายาน และกัณฑ์ที่ ๓ ซึ่งพระพุทธเจ้าแสดงที่ศรีธยานะเป็นของตันตระ โดยนิิกายพุทธตันตระมีชื่อเรียกอยู่หลายชื่อตามท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น รหัสยาน คุหยยาน วัชรยาน มนตรยาน ตันตรยาน เป็นต้น ซึ่งชื่อเหล่านี้ล้วนเป็นชื่อที่ได้จากความลึกซึ้งที่เป็นเอกลักษณ์ ด้วยเหตุที่เป็นลัทธิที่ไม่เปิดเผยพิธีกรรมให้คนภายนอกได้รับรู้ รวมถึงมีพิธีกรรมที่แปลกประหลาดจนถูกมองว่าผิดหลักการของพระพุทธรูปศาสนา ถึงแม้ว่าที่มาดังกล่าวจะยังคลุมเครืออยู่ก็ตามแต่ผู้นับถือนิิกายนี้ยังเชื่อมั่นว่าหลักธรรมของนิิกายได้รับการถ่ายทอดมาจากพระไวโรจนพุทธะอย่างแท้จริงทำให้นิิกายนี้เผยแผ่ไปอย่างรวดเร็วตามประวัติศาสตร์พระพุทธรูป ศาสนาจะเห็นว่า พระพุทธรูปศาสนาแบบตันตระนี้เกิดขึ้นมาเพราะแรงกดดันทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความเชื่อของฮินดูคนในสมัยนั้นนิยมการสวดมนต์อ้อนวอนเทพเจ้าแบบเทวนิยมชอบด้านไสยศาสตร์และความลึกลับพิสดารมากกว่าการเข้าถึงหลักธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้จึงได้มีนักการศาสนา กลุ่มหนึ่งพยายามที่จะนำวิธีการแบบฮินดูเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธรูปศาสนาเพื่อให้ประชาชนเห็นว่าคาถาอาคมและความลึกลับของพระพุทธรูป ศาสนาก็มีอยู่ เพียงแต่ที่ผ่านมามีไม่ได้เปิดเผยให้คนนอกได้รับรู้ เพราะว่าพระพุทธเจ้าทรงห้ามไว้ แต่เมื่อประชาชนมีท่าทีอย่างนั้นจึงจำเป็นต้องเปิดเผยตัวออกมาเพื่อสนองความต้องการของตลาดและเพื่อช่วยให้มวลชนสามารถเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดทางพระพุทธรูปศาสนาได้โดยง่าย

มหายานเน้นความเป็นโพธิสัตว์จำนวนมาก ตันตระยานเน้นญาณตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า วัชรยานเน้นจิตใสบริสุทธิ์มากๆ เหมาะกับสาวกที่ปรารถนานิพพานเร็วๆ ถ้าเรียงลำดับความบริสุทธิ์ใสซื่อของจิตก็ต้องเรียงจากมหายานไปวัชรยาน ไปตันตระยาน เพราะตันตระยานใสเกินไปแต่หยุดไม่เป็น จนต้องดูดซับพลังดำหรือกิเลสเข้ามาเพื่อสร้างแรงต่อต้าน ถ้าเรียงตามจำนวนลูกศิษย์ก็จากมหายานไปวัชรยาน และไปตันตระญาณ ถ้าเรียงจากความคล้ายหรือหันตสาวก ก็เรียงจากวัชรยานไปมหายานและตันตระยาน อนึ่ง ผู้บรรลุนิิกายทั้งสามแบบนี้ อาจได้อรหัตต์เหมือนกัน แต่ยังไม่นิพพานเหมือนกัน ที่ต่างกันก็เพียงรายละเอียดของธรรมที่สำเร็จ ญาณหยั่งรู้ต่างๆ ความเป็นอยู่ บุญบารมี ฯลฯ นั่นเอง การบรรลุนิิกายแต่ละอย่างมีทั้งข้อดีและข้อเสียต่างกันไป เหมาะสมกับคนต่างกัน เช่น คนที่ยอมรับกรรมและบุญได้มากและอยากโปรดสัตว์มากๆ ควรเลือกเข้าสู่มหายาน คนที่มีบุญ

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐.

บารมีมาก ๆ และต้องการพุทธภูมิ ควรเลือกเข้าสู่ต้นตระกูลเพราะมีกรรมและบุญพาว์พ่นน้อย แต่ได้ถึงญาณตรัสรู้ได้ คนที่ต้องการนิพพานเร็วๆ หรืออยากนิพพานในชาตินี้ ควรเลือกวัชรยาน ซึ่งจะช่วยให้สามารถปรับตัวเข้ากับคนในสังคมได้ด้วย ทำให้สามารถชำระวิบากกรรมได้หมดเร็ว และยังอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้ดี

หลักพระธรรมคำสั่งสอนที่สำคัญในพระพุทธศาสนาทั้งสามนิกายจะมีคำสอนหลักๆ ที่ยึดหลักของการปฏิบัติของ กาย และ ใจ เป็นหลักดังนี้ ชั้นที่ ๕ หรือ เบญจขันธ์^๕ คือ องค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ที่ประกอบด้วยรูปและนาม รูป คือ ส่วนที่เป็นร่างกาย ประกอบด้วยธาตุ ๔ ได้แก่ ธาตุดิน ส่วนของร่างกายที่เป็นของแข็ง เช่น เนื้อ เอ็น กระดูก ฝม เล็บ ฟัน หนัง ธาตุน้ำ ส่วนที่เป็นของเหลวของร่างกาย เช่น เลือด น้ำลาย น้ำเหลือง น้ำมัน น้ำตา ธาตุลม ส่วนที่เป็นลมของร่างกาย ได้แก่ ลมหายใจเข้า ออก ลมในกระเพาะอาหาร ธาตุไฟ ส่วนที่เป็นอุณหภูมิของร่างกาย ได้แก่ ความร้อนในร่างกายมนุษย์ นาม คือ ส่วนที่มองไม่เห็นหรือจิตใจ ได้แก่ เวทนา คือ ความรู้สึกที่เกิดจากประสาทสัมผัส เช่น สุขเวทนา ทุกขเวทนา และอุเบกขาเวทนา ไมยณียินร้าย สัญญา คือ ความทรงจำได้โดยอาศัยประสาทสัมผัส เมื่อสัมผัสอีกครั้งก็สามารถบอกได้ สังขาร คือ สภาพที่ปรุงแต่งจิตใจให้คิด คิดชั่ว หรือเป็นกลาง สิ่งที่เข้ามาปรุงแต่งจิต ได้แก่ เจตนา ค่านิยม ความสนใจ ความโลภ ความโกรธ และความหลงวิญญาน คือ ความรับรู้ที่ผ่านมาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หรืออายตนะ

อริยสัจ ๔^๖ แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ เป็นหลักคำสอนที่สำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นคำสอนที่จะช่วยให้บุคคลหลุดพ้นจากความทุกข์เพื่่อออกจากวัฏฏะสงสารวัตร ได้แก่ทุกข์ หมายถึง สภาพที่ทนได้ยากทั้งร่างกายและจิตใจ สภาวะทุกข์ หรือ ทุกข์ประจำ ได้แก่ การ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ปกิณกทุกข์ หรือทุกข์จร เป็นทุกข์ที่เกิดขึ้นภายหลัง เกิดขึ้นแล้วก็ผ่านไปและเกิดขึ้นเรื่อยๆ เช่น ความเศร้าโศก ความรำพัน ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ สมุทัย หมายถึง เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา หรือความอยาก กามตัณหา คือ อยากในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่ตนยังไม่มี ภวตัณหา คือ ความอยากมี อยากเป็น อยากให้สภาพที่ตนปรารถนาอยู่นานๆ วิภวตัณหา คือ ความอยากมี อยากเป็น อยากให้สภาพที่ตนปรารถนาอยู่นานๆ นิโรธ หมายถึง ความดับทุกข์ คือ ให้ดับที่เหตุ ซึ่งมีขั้นตอนตามลำดับในมรรค ๘

มรรคมืองค์ ๘^๗ หนทางแห่งการดับทุกข์ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ คือ มีความเข้าใจว่าอะไรคือทุกข์ อะไรคือสาเหตุแห่งทุกข์ อะไรคือความดับทุกข์ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ คือ ความคิดที่ปลอดโปร่ง ความคิดไม่พยายาบาท ความคิดไม่เบียดเบียน สัมมาวาจา วาจาชอบ คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ สัมมากัมมันตะ การงานชอบ คือ ไม่ทำลายชีวิตคนอื่น ไม่ขโมยของ ไม่ผิดในกาม สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ คือ การทำมาหากินด้วยอาชีพสุจริต สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ คือ เพียรระวังมิให้ความชั่วที่ยังไม่เกิดขึ้น เพียรละความชั่วที่เกิดขึ้น เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้ว สัมมาสติ ความระลึกชอบ คือ พิจารณากาย พิจารณาเวทนา พิจารณาจิต พิจารณาธรรม สัมมาสมาธิ การตั้งใจชอบ คือ การตั้งใจที่แน่วแน่อยู่อในอารมณ์ใด

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดโฮม จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๘๗.

^๖ เล่มเดียวกัน, หน้า ๕๒๓.

^๗ เล่มเดียวกัน, หน้า ๒๙๙.

อารมณ์หนึ่ง ไม่พึงชวนเพื่อมุ่งมั่นกระทำความดี ไตรลักษณ์ คือ ลักษณะทั่วไปของสิ่งทั้งปวง อนิจจัง หรือ อนิจจัง ความไม่คงที่ ไม่เที่ยง ไม่ถาวร ไม่แน่นอน ทุกขตา หรือ ทุกขัง สภาพที่อยู่ในสภาวะเดิมไม่ได้ ต้องแปรปรวนไป อนัตตา ความไม่ใช่ตัวตนแท้จริง ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ในเรื่องไตรลักษณ์ พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นคำสอนสูงสุด ซึ่งทุกสิ่งในสากลจักรวาลล้วนเป็นอนัตตาทั้งสิ้น

พรหมวิหาร ๔^๘ ธรรมสำหรับผู้เป็นใหญ่ ผู้ปกครอง พ่อแม่ จำเป็นต้องมีไว้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวชีวิต ได้แก่ วิสำหรับดำเนิน เมตตา ความรักใคร่ ปราบปรามจะให้ป็นสุข กรุณา ความสงสาร ต้องการที่จะช่วยบุคคลอื่น สัตว์อื่นให้หลุดพ้นจากความทุกข์ มุทิตา ความชื่นชมยินดีเมื่อเห็นบุคคลอื่นเขาได้ดี อุเบกขา ความวางเฉยไม่ตีใจไม่เสียใจ เมื่อบุคคลอื่นประสบความวิบัติหลักธรรมดังกล่าวข้างต้นในระยะแรกได้รับการจดจำมาในรูปแบบของมุขปาฐะคือต่างคนต่างก็จำสืบทอดกันมาจนกระทั่งได้รับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในถาวรวัตถุเช่นสลักไว้ในแผ่นหิน จารึกลงในใบลาน แล้วพัฒนามาเป็นบทกลอนในกระดาด ต่อมาเมื่อการเผยแผ่พระศาสนาได้เจริญกว้างขวางออกไป จึงเกิดการแตกแยกทางความคิด พุทธศาสนาจึงได้แตกแยกออกเป็นนิกายต่างๆ กล่าวโดยสรุป ยานในพระพุทธศาสนาได้แบ่งออกเป็น ๓ ตามมติฝ่ายมหายาน^๙ คือ

สาวกยาน^{๑๐} คือยานของพระสาวก ที่มุ่งเพียงอรหัตภูมิ รู้แจ้งในอริยสัจ ๔ ด้วยการสดับจากพระพุทธเจ้าคือหลักธรรมของเถรวาทดังกล่าวข้างต้น

ปัจเจกยาน^{๑๑} คือยานของพระปัจเจกพุทธเจ้า ได้แก่ผู้รู้แจ้งในปฏิจจสมุปบาทด้วยตนเอง แต่ไม่สามารถแสดงธรรมสั่งสอนสัตว์ให้บรรลุมรรคผลได้

โพธิสัตว์ยาน^{๑๒} คือยานของพระโพธิสัตว์ ซึ่งได้แก่ผู้มีน้ำใจกว้างขวาง ประกอบด้วยมหากรุณาในสรรพสัตว์ ไม่ต้องการอรหัตภูมิ ปัจเจกภูมิ แต่ปรารถนาพุทธภูมิ เพื่อโปรดสัตว์ได้กว้างขวางกว่า ๒ ยานแรก และเป็นผู้รู้แจ้งในศูนัยตาธรรม โดยจุดมุ่งหมาย คือหลักแห่งพระโพธิสัตว์ภูมิซึ่งเป็นหลักที่พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานแต่ละนิกายยอมรับนับถือเพื่อมุ่งหมายโพธิสัตว์ภูมิ ซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้บรรลุพุทธภูมิ บุคคลหนึ่งบุคคลใดที่จะบรรลุถึงพุทธภูมิได้ ต้องผ่านการบำเพ็ญจริยธรรมแห่งพระโพธิสัตว์มาก่อน เพราะฉะนั้น จึงถือว่าโพธิสัตว์ภูมิเป็นเหตุ พุทธภูมิเป็นผล เมื่อบรรลุพุทธภูมิเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วย่อมโปรดสัตว์ให้ถึงความหลุดพ้นได้กว้างขวาง และขณะบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์ ก็ยังสามารถช่วยเหลือสรรพสัตว์ที่ตกทุกข์ได้ยากในสังสารวัฏได้มากมาย อุดมคติอันเป็นจุดหมายสูงสุดของมหายานจึงอยู่ที่การบำเพ็ญบารมีตามแนวทางพระโพธิสัตว์ เพื่อนำพาสรรพสัตว์สู่ความหลุดพ้นจากวัฏสงสารให้หมดสิ้น

^๘ เล่มเดียวกัน, หน้า ๒๕๘.

^๙ เสถียร โพธิ์นันทะ, **ปรัชญามหายาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑.

^{๑๐} เล่มเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^{๑๑} เล่มเดียวกัน, หน้า ๕.

^{๑๒} เล่มเดียวกัน, หน้า ๙.

สรุปพุทธศาสนาหลังจากปรินิพพานของพระพุทธองค์แล้วก็ได้แตกแยกออกเป็น ๓ นิกายใหญ่คือ เถรวาท มหายาน และ วัชรยาน ซึ่งทั้งหมดต่างก็มีเป้าหมายเดียวกันคือการหลุดพ้นจากวัฏสงสาร จะแตกต่างกันก็เพียงแนวทางในการปฏิบัติเท่านั้น

ศิลปะกรรมในพระพุทธศาสนา

พุทธศิลปะ^{๑๓} มาจากคำว่า พุทธ + ศิลปะ หมายถึง ศิลปะกรรมที่เกิดขึ้นจากพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้รับการจดจำกันมาตามลักษณะของนามธรรม แล้วมาเปลี่ยนมาเป็นรูปธรรม ที่สร้างขึ้นเพื่อ ช่วยสืบสานพระพุทธศาสนาให้แพร่หลาย กระจายออกไปในรูปแบบของถาวรวัตถุที่เป็นศิลปะกรรมต่างๆ เช่นการก่อสร้างสถาปัตยกรรม อาคาร กุฏิ ศาลา โบสถ์ วิหาร วัด วาอาราม ปฏิมากรรมพระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนัง และสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ศิลปะกรรมทางพระพุทธศาสนาเกิดจากความคิด สร้างสรรค์โดยใช้จินตนาการ ฝีมือ ทักษะ ความประณีต ความศรัทธา สมาธิที่แน่วแน่ ของจิตรกร เพื่อสื่อเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า หลักพุทธธรรมที่เป็นประโยชน์ในการ ดำเนินชีวิต และมีคุณค่าในการศึกษาทางวิชาการต่าง ๆ นอกจากนี้ยังช่วยเจริญศรัทธา ทำให้เกิด การรับรู้ถึงความงามที่อ่อนอ่อนผ่อนคลายทางใจ และอารมณ์ของพุทธศาสนิกชนผ่านรูปแบบของ สถาปัตยกรรม ปฏิมากรรม และจิตรกรรมฝาผนัง

ประวัติความเป็นมาของจิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธ ประวัติความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ได้แสดงลักษณะและความสำคัญของจิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธ เริ่มตั้งแต่วัฒนธรรมทางศาสนาแพร่หลายเข้ามาจากประเทศอินเดียพร้อมกับศิลปะกรรมและภาษาหนังสือ ผู้คนทั่วไปส่วนใหญ่ในยุคสมัยนั้นยังไม่ได้รับการศึกษาทางด้านภาษาหนังสือมากนัก จะมีก็เฉพาะกลุ่มชนชั้นสูงและนักบวช เป็นกลุ่มชนแรก ดังนั้นพุทธศิลปะจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสั่งสอนด้วยภาษาภาพเพิ่มเติมจากการถ่ายทอดด้วยภาษาพูดและภาษาเขียน จิตรกรรมฝาผนังจึงเป็นสื่อทางหนึ่งที่สามารถเล่าเรื่องพุทธประวัติ พระธรรมคำสั่งสอน เพื่อให้ประชาชนทุกระดับเกิดความเลื่อมใสศรัทธา เข้าใจในพระพุทธศาสนาได้ง่ายยิ่งขึ้นโดยมีประวัติความเป็นมาของจิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธที่เก่าแก่ที่สุดในโลกพบในถ้ำอชันดาซึ่งตั้งอยู่ในป่าท่ามกลางเทือกเขาในประเทศอินเดีย เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนขึ้นระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๓-๗ เรื่องราวที่เขียนเป็นแนวพระพุทธศาสนา พระพุทธประวัติ และชาดก โดยเขียนได้อย่างวิจิตร พิศาล สวยสด งดงาม ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๑ พระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียได้เผยแผ่เข้าสู่ประเทศไทยก่อให้เกิดศิลปะกรรมในยุคทวารวดีที่เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาได้อย่างเป็นรูปธรรมเช่น ปฏิมากรรมพระพุทธรูป และปฏิมากรรมอื่นที่เล่าเรื่องในศาสนา เช่น พระพุทธประวัติชาดก โดยสลักลงบนหินหรือใช้ปูนปั้นไว้ตามศาสนสถานซึ่งปรากฏเป็นหลักฐานมายาวนานจนกระทั่งประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๗ พุทธศาสนาถูกรุกรานจากศาสนาอื่นภายนอกประเทศพร้อมทำลายล้างเช่นฆ่าบุคลากรทางศาสนา เผาทำลายศาสนสถานพร้อมพระคัมภีร์จนกระทั่งพุทธศาสนาจากหายไปจากประเทศไทยแล้วไปเจริญรุ่งเรืองต่อที่ประเทศศรีลังกา ต่อมาในสมัยสุโขทัยราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ พระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ได้เผยแผ่จากประเทศศรีลังกาเข้ามาในประเทศไทย พร้อมนำศิลปะกรรมอันเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเข้ามาด้วย

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดริอิม จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๓๙๔.

ส่งผลให้ผู้คนในสมัยนั้นได้เลิกล้มถือผีสาธเวทดาแล้วน้อมนารับเอาพระธรรมคำสั่งสอนมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

จิตรกรรมฝาผนังไทย

คำว่า จิตรกรรมฝาผนัง หมายถึงภาพที่เขียนลงบนโครงสร้างอาคาร เช่น ฝาผนัง เพดาน เสา คอสอง ช่อ คาน และบานประตูหน้าต่าง เป็นต้น โดยมากจะพบตามวัดวาอาราม และเขียนภายในพระอุโบสถ วิหาร ศาลา หอไตร กรูในพระเจดีย์ พระปรารค์และกุฏิ เรื่องที่เขียนเป็นพระพุทธรูปประวัติ เทพชุมนุม ไตรภูมิ ชาดก วรรณกรรมทางศาสนา ปรีชาธรรมตำนาน พระราชนิพนธ์ และเหตุการณ์สำคัญซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ในสังคม การแต่งกาย เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์โบราณคดี เป็นต้น ทำให้เกิดสุนทรียภาพในการชม เกิดความเชื่อ และความศรัทธาต่อผู้คนในแต่ละสังคมแต่ละสมัย จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีอาจารย์หลายท่าน ได้กล่าวถึงจิตรกรรมฝาผนังไว้ดังนี้

สุชาติ เถาทอง^{๑๔} ได้กล่าวถึงจิตรกรรมฝาผนังไว้ในหนังสือเรื่อง ศิลปะกับ มนุษย์ สรุปว่า จิตรกรรมฝาผนังไทยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการตกแต่งภายในโบสถ์วิหารให้เกิดความสวยงามแล้ว คุณค่าอีกอย่างที่ได้รับคือ เรื่องราวหลักพุทธธรรมบางประการที่พระสงฆ์เทศนา สั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนยึดถือนำไปปฏิบัติ คำเทศนาเหล่านั้นยังปรากฏเป็นภาพเล่าเรื่องบนผนัง ภายในโบสถ์วิหารนั้นด้วย เมื่อพระสงฆ์เทศนาให้ฟัง หูย่อมได้ยิน ตาก็มองเห็น และหลังจากฟัง เทศน์จบแล้ว ความอันใดที่ได้จากพระเทศน์ยังขัดข้องใจ ก็สามารถทบทวนกับภาพเขียนจนเข้าใจ ชาบซึ่งได้

ชมพูนุท พงษ์ประยูร^{๑๕} ได้กล่าวถึงจิตรกรรมฝาผนังไว้ในหนังสือเรื่อง จิตรกรรมไทย สรุปว่า จิตรกรรมหรือภาพเขียนสีของไทยแต่โบราณ นิยมเขียนเป็นพุทธบูชา ตามผนังโบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญ คูหาภายในองค์พระปรารค์ พระสถูปเจดีย์ และที่ผนัง ซึ่งเรียกว่า จิตรกรรมฝาผนัง อันมีอยู่หลายท้องที่ในประเทศไทย นอกจากจะมีคุณค่าทางหลัก วิชาและเป็นแบบอย่างศิลปะในตัวของมันเองแล้ว ยังเป็นหลักฐานสำคัญอีกอย่างหนึ่งเท่ากับจารึก ไว้ซึ่งเรื่องราวอันเป็นความรู้ ส่องให้เห็นความเป็นไปในทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ลัทธิศาสนาและจารีตประเพณีอันมีมาแต่โบราณได้ เป็นอย่างดี การจะรักษาภาพจิตรกรรมเหล่านี้ไว้เพื่อเป็นสมบัติของชาตินั้นทำได้ไม่ยากนัก เนื่องจากประเทศไทยมีอากาศชื้นในบางฤดู ทำให้พื้นที่ผนัง ได้รับความชื้น ผนังปูนที่ฉาบไว้พองนูนแล้วแตกร้าวกะเทาะออกมา ทำให้ภาพจิตรกรรมที่เขียนไว้ มีสีจางไปและสูญเสียไปในที่สุด

สมชาติ มณีโชติ^{๑๖} ได้กล่าวว่าสื่อจิตรกรรมฝาผนังเป็นสื่อสำคัญอย่างหนึ่ง ที่มีบทบาทในการเผยแผ่พุทธธรรมทาง พุทธศาสนาที่ผู้วาดหรือจิตรกรได้สื่อออกมาทางภาพจิตรกรรมฝาผนัง โดยมีเนื้อหาหรือเรื่องราว เกี่ยวกับศาสนาในเรื่องต่าง ๆ ทั้งพุทธประวัตินิทานชาดกที่เป็นคติทางธรรมที่เตือนใจ พุทธศาสนิกชน อีกทั้งภาพจิตรกรรมที่จิตรกรทั้งหลายเหล่านั้นสื่อถึงคุณค่า ทั้งทางด้าน

^{๑๔} สุชาติ เถาทอง, ศิลปะกับมนุษย์, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๖๙.

^{๑๕} ชมพูนุท พงษ์ประยูร, จิตรกรรมไทย, กรมศิลปากรจัดพิมพ์ในงานแสดงโบราณวัตถุและภาพจิตรกรรมฝาผนังในอาคารหลังที่ ๒ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วน จำกัด ศิวพร, ๒๕๑๒), หน้า ๑.

^{๑๖} สมชาติ มณีโชติ, จิตรกรรมไทย, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๑.

สุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดีคติความเชื่อ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง ที่สามารถหล่อหลอมและตอกย้ำถึงอุดมการณ์ทางการเมืองความคิดความเชื่อต่างๆ ในอดีตให้แก่คนรุ่นหลังได้อย่างไม่รู้ตัว

สรุปว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังในประเด็นที่เป็นสื่อเพื่อเผยแผ่พุทธธรรม หลักธรรมที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนในท้องถิ่น หลักพุทธปรัชญาในส่วนของ สังฆธรรม และจริยธรรมที่ปรากฏในเรื่องบาลีชาดก หลักธรรมที่อยู่ในทศชาติชาดกหรือชาดกอื่นๆ สุนทรียศาสตร์ผู้วิจัยพบว่ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏบนจิตรกรรมฝาผนังในศาลาจุณโท วัดป่าภูกิริยัตตปฏิพัทธาราม

๒.๒ กำเนิดและพัฒนากการวัดป่าภูกิริยัตตปฏิพัทธาราม

ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ คณะลูกศิษย์วัดป่ากรรมฐานสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต^{๓๗} มีจิตศรัทธาร่วมกันถวายที่ดินจำนวน ๔๐ ไร่ ในบริเวณบ้านคลองสระ หมู่ที่ ๒ ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี แต่หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน เจ้าอาวาสวัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จุดประสงค์เพื่อให้สร้างเป็นวัดป่าในบริเวณชานเมืองกรุงเทพมหานครฯ เพื่อเป็นสถานที่รองรับพระธุดงค์กรรมฐานที่จำพรรษาอยู่ในป่าทั่วทุกภาคในประเทศไทยได้ออกมาปฏิบัติภารกิจที่จำเป็นในช่วงฤดูกาลออกพรรษาเช่นการมาตรวจสุขภาพร่างกายการรักษาพยาบาล การจัดเปลี่ยนซ่อมอัฐบริวารเช่นสบง จีวรบาตร เป็นต้น เพราะวัดป่าสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโตมีข้อวัตรปฏิบัติที่แตกต่างจากวัดคามวาสีทั่วไปในกรุงเทพฯ เช่นการบิณฑบาตร การฉันอาหารมื้อเดียวในบาตรการนุ่งห่มจีวรที่ต้องตัด เย็บ ย้อม ให้พอดีเหมาะสมกับสรีระร่างกาย การปฏิบัติสังฆกรรมร่วมกัน การปฏิบัติภาวนา สวดมนต์ ไหว้พระ และวัตรปฏิบัติอื่นๆ จึงจำเป็นที่จะต้องมียัดวัดป่าเพื่อรองรับปัญหาดังกล่าว

หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน จึงได้มองหาพระภิกษุที่เหมาะสมจะมาเป็นผู้ก่อตั้งวัด ท่านได้เล็งเห็นหลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท ซึ่งเป็นสหธรรมมิกันมาตั้งแต่สมัยที่ได้ไปศึกษาอบรมกับพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ที่จังหวัดเชียงใหม่ ท่านเป็นพระภิกษุผู้เหมาะสมที่จะมาเป็นเจ้าอาวาส จึงได้ไปปรึกษากับหลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท ซึ่งขณะนั้นท่านได้เสร็จสิ้นภารกิจการก่อตั้งวัดญาณสังวรารามฯ จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นวัดป่าอีกแห่งหนึ่งตามดำริของสมเด็จพระญาณสังวรฯ ที่ประสงค์จะสร้างวัดป่าแห่งใหม่ จำเป็นที่ต้องใช้ผืนดินขนาดใหญ่เพื่อสร้างเป็นสวนป่าไม่ในบริเวณที่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากนักเพื่อเป็นสถานที่รองรับพระภิกษุสามเณร ที่จำพรรษาอยู่เป็นจำนวนมากในวัดบวรนิเวศน์ฯ กรุงเทพมหานครฯ และวัด อโศการาม จังหวัดสมุทรปราการ ให้ได้ออกไปจำพรรษาในวัดป่าที่มีพื้นที่โล่งกว้างเหมาะสมในการประพฤติ ปฏิบัติธรรม หลังจากการบุกเบิกแผ้วถางป่า ปรับสภาพพื้นดินพร้อมก่อสร้างหมู่กุฏิ ศาลาอเนกประสงค์เสร็จเรียบร้อยแล้ว หลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท จึงได้กลับมาจำพรรษาอยู่ที่วัดอโศการาม จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อหลวงตามหาบัวมานิมนต์ท่านไปเริ่มก่อตั้งวัดป่าในพื้นที่ดินที่คณะศรัทธาถวายมา หลวงปู่เจี๊ยะท่านก็ยินดีที่จะมาเป็นผู้บุกเบิกสร้างวัดป่าแห่งใหม่ โดย

^{๓๗} พระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน), ประวัติพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยชา กราฟฟิค เฮาส์ แอนเอเจนซี, ๒๕๕๕), หน้า ๑.

ท่านหลวงตามหาบัวได้ให้ข้อคิดว่า “เพราะวัดนี้ต่อไปจะเป็นวัดที่แน่นหนามั่นคง จึงควรมีครูบาอาจารย์ที่เป็นหลักเป็นเกณฑ์มาอยู่ ก็มองเห็นแต่ท่านอาจารย์เจื้อยเท่านั้นละ ญาติโยมแถวนี้ ย่านนี้เป็นย่านที่พอเหมาะพอดี”^{๑๘} เมื่อหลวงปู่เจื้อยรับนิมนต์ของหลวงตามหาบัวแล้ว ท่านจึงดำเนินการสร้างวัดให้เป็นหลักฐานมั่นคง ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและขั้นตอนของกฎหมาย โดยตั้งชื่อว่าวัดป่าภูกิตติปฏิบัติปารามเป็นวัดป่าสายธรรมยุติกนิกายสายพระอาจารย์มั่น ภูกิตติโต เพื่อเป็นเกียรติแด่พระอาจารย์มั่น ภูกิตติโต วัดป่าแห่งนี้ตั้งอยู่ที่บ้านคลองสระ หมู่ที่ ๒ ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี อาณาเขตติดต่อกับวัดป่าแห่งนี้มีพื้นที่

ด้านทิศเหนือ	จรดคูน้ำ ผืนนาของเอกชน
ทิศใต้	จรดสถานที่เพาะพันธุ์กล้าไม้ และรังกล้วยไม้ของเอกชน
ทิศตะวันออก	จรดคลองส่งน้ำชลประทานและผืนนาของเอกชน
ทิศตะวันตก	จรดถนนสาธารณะทางเข้าหมู่บ้านคลองสระ ตำบลคลองควาย

สถานที่ตั้งวัดป่านี้อยู่ใกล้บริเวณชุมชนบ้านคลองสระ หมู่ที่ ๒ ใกล้เขตสัญญาทางบก คือ ถนนหลวงวงแหวนรอบนอกสายที่ ๙ บางปะอินทร์ - บางบัวทอง และใกล้เขตสัญญาทางน้ำ คือ แม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีโรงเรียนมัธยมสาธิตแห่งใหม่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียง มีเนื้อที่ดินรวมทั้งหมด ๑๔๖ ไร่ ๓ งาน ๘๘ ตารางวา โดยหลวงปู่เจื้อย ได้ซื้อที่ดินเพิ่มขึ้นอีก ๘๐ กว่าไร่ ดำเนินการขออนุญาตสร้างวัดในวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ อาศัยความตามข้อ ๓ แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ ปีพ.ศ. ๒๕๐๗ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กรมการศาสนา ด้วยความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการและมหาเถรสมาคม อนุญาตให้กรรมการวัด นายแพทย์นินาท ชินะโชติ คุณหญิงนันทกา สุประภาตะนันท์ นายแพทย์เอก ธนสิริ อยู่บ้านเลขที่ ๒๔ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท ดำเนินการขอวิสุงคามสีมาในวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๓ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องพระราชทานวิสุงคามสีมาให้พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ...ให้วัดป่าภูกิตติปฏิบัติปาราม ...กำหนดวิสุงคามสีมา กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๕๐ เมตร ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๗ ตอนที่ ๒๐๐ ในวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓

วัดป่าสายพระอาจารย์มั่น ภูกิตติโต^{๑๙} ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยสภาพวัดป่าโดยทั่วไปจะตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าไม้ธรรมชาติ สิ่งก่อสร้างภายในวัดจะก่อสร้างเฉพาะสิ่งที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ใช้สอยเช่นหมู่กุฏิ ศาลาอเนกประสงค์ โดยจะก่อสร้างแบบเรียบง่าย ประหยัด วัสดุอุปกรณ์จะหามาจากวัสดุที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง โดยสร้างอยู่ท่ามกลางหมู่แมกไม้เพื่อความกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติเพื่อความเหมาะสมกับสภาพของร่างกาย และจิตใจ สะดวกในการประพฤติ ปฏิบัติบำเพ็ญเพียรภาวนา ไปตามป่า เขา ถ้ำ เจือมนผา อยู่ตามธรรมชาติ จะเป็นที่เหมาะสมในการบำเพ็ญเพียรภาวนา เป็นหนทางไปสู่การบรรลุธรรมได้สะดวก ตามแบบอย่างของพระศาสดาที่พระองค์ประสูติ การแสวงหาธรรม การตรัสรู้ และปริญพพานในป่า

^{๑๘} วัดป่าภูกิตติปฏิบัติปาราม, ประวัติหลวงปู่เจื้อย จุนโท, (กรุงเทพฯ: บริษัท ศิลป์สยามบรรณกิจ และพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓๖๒.

^{๑๙} พระธรรมวิสุทธิมงคล(หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน), ปฏิปทาของพระธุดงค์กรรมฐาน สายท่านพระอาจารย์มั่น ภูกิตติโต, (กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์สุภา จำกัด ๒๕๕๑), หน้า ๔๗.

วัดป่าภูกิริยัตตปฏิพัทธารามเป็นวัดป่าที่ได้ก่อสร้างขึ้นมาในสมัยปัจจุบันที่ตั้งอยู่ใกล้เมืองหลวง จึงมีความแตกต่างจากวัดป่าที่ตั้งอยู่ในบริเวณป่าธรรมชาติ สาเหตุเพราะสภาพพื้นที่แห่งนีสภาพพื้นดินเดิมเป็นที่ราบลุ่ม ทำการเกษตรเป็นผืนนาปลูกข้าว มีการปลูกป่าไม้ต้นสนสลับขึ้นมาใหม่เมื่อเริ่มการพัฒนาจากท้องไร่ท้องนาเพื่อให้มาเป็นพื้นที่ปลูกป่าไม้นั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับสภาพพื้นดินเพื่อความเหมาะสมจึงได้ทำการซื้อเนื้อดินมาทำการถมพื้นที่ท้องนาดั้งเดิมให้สูงขึ้นแล้วปลูกต้นไม้ยืนต้นขึ้นมาเป็นจำนวนมากและปลูกขึ้นมาใหม่ทุกปีส่งผลให้สภาพพื้นที่ในปัจจุบันมีต้นไม้ที่ปลูกใหม่นั้นได้เจริญเติบโตผลิดอกออกใบมีร่มเงาหนาแน่นมากขึ้นต้นไม้ใหญ่ได้แผ่กิ่งก้านสาขาขยายครอบคลุมแผ่กระจายไปทั่วบริเวณวัดเปลี่ยนแปลงสภาพจากท้องนาเดิมมาเป็นผืนป่าที่สร้างความร่มรื่นเหมาะที่จะเป็นสถานที่บำเพ็ญเพียรภาวนาทำให้คณะสาธุชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงและจากกรุงเทพฯ เมื่อมาทำบุญที่วัดได้อาศัยร่มเงาได้รับความร่มรื่น สะดวกสบาย จึงนิยมมาปฏิบัติภาวนาในช่วงวันพระและวันหยุดเทศกาลต่างๆ ทางวัดจึงจำเป็นในก่อสร้างอาคารโรงครัว หมุกกุฏิ ห้องพักห้องน้ำ เพื่อประโยชน์ ความสะดวกแก่สาธุชน

ประวัติการก่อสร้างหมุกกุฏิ ศาลาจุนโท

ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ พระครูสุทธจริธรรมรังษี หลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท ผู้ถือปฏิพัทธาพระอุดมการณ์ธรรมฐานประพฤติ ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด บริโภคอัฐบริขาร ^{๒๐} ตามที่ได้รับมาตั้งแต่ตอนบวชเข้ามาเป็นพระภิกษุในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้ใช้มาจนกระทั่งถึงวันมรณภาพในวันพฤหัสบดีที่ ๒๓ เดือนธันวาคม ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ สภาพ สังขาร จีวร สบง อังสะเก่าขาด ต้องปะ ชุน บาตรใบเดียว กลด มุ้งกลด กล่องเข็ม มีดโกน ที่กรองน้ำ ทานยีนดีพอเพียงไม่เสาะแสวงหา ผู้เป็นตำนานผ้าชีวรีวห่อทองสาวกของพระศาสดา ศิษย์ก้นกุฏิพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตโต วัดป่าสุทธาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร พระสหายของสมเด็จพระสังฆราชฯ (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศฯ สหธรรมิกหลวงตามหาบัว ญาณสมปันโน วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี อันตเวาสิกท่านพ่อลี ธมฺมธโร วัดอโศการาม ^{๒๑} จังหวัดสมุทรปราการ ได้รุดงค์ออกมาจากวัดอโศการาม จังหวัดสมุทรปราการ มาปักกลด พักอาศัยที่บริเวณป่าต้นสน รายรอบด้วยทุ่งนา บริเวณบ้านคลองสระ หมู่ที่ ๒ ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี พร้อมเริ่มต้นวางแผนงานก่อสร้าง

วัดป่าภูกิริยัตตปฏิพัทธาราม เริ่มจากการก่อสร้างกุฏิหลังเล็กมุงด้วยหญ้าคา มีจีวรผืนเก่ากันเป็นห้อง เป็นที่หลบแดด หลบฝน เหลือบ ยุง และสัตว์เลื้อยคลาน มีแคร่ทำด้วยไม้ไผ่ ทำเป็นที่ฉันอาหารและที่นอนตั้งอยู่ใต้ร่มไม้ป่าต้นสน ด้านหลังมีคลองส่งน้ำเป็นเขตแดน ท่านอยู่แต่เพียงองค์เดียว ไม่มีลูกศิษย์ คนถื่นแถวนั้นก็รู้จักท่าน เมื่อท่านไปเดินบิณฑบาต เห็นสิ่งของ เช่น เศษไม้ เศษสังกะสีเก่า ที่คนเขาทิ้ง ท่านก็จะขอบิณฑบาตมาสร้างเป็นเพิงหลังเล็กกันแดดกันฝน เป็นเรื่องประจวบเหมาะที่ชาวบ้านบริเวณนั้นได้รื้อบ้านหลังเก่าแล้วนำไม้มาถวายท่านจึงนำไม้เหล่านั้นมาก่อสร้างอาคารอเนกประสงค์ขนาดย่อมไม่มีฝาผนัง ต้องใช้ผ้าจีวรเก่าๆมากัน ทำเป็นอาคารอเนกประสงค์

^{๒๐} วัดป่าภูกิริยัตตปฏิพัทธาราม, ประวัติหลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท, (กรุงเทพฯ: บริษัท ศิลป์สยามบรรณกิจภัณฑ์ และ การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓๖๐.

^{๒๑} วัดป่าภูกิริยัตตปฏิพัทธาราม, ประวัติหลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท, (กรุงเทพฯ: บริษัท ศิลป์สยามบรรณกิจภัณฑ์ และ การพิมพ์ จำกัด, หน้า ๓๒๗.

ศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรมทุกอย่าง เป็นที่ประกอบศาสนกิจสวดมนต์ทำวัตร เช้า เย็น เป็นหอฉันอาหารในตอนเช้า เป็นที่ฉันน้ำปานะในตอนบ่าย เป็นโรงครัว ที่เก็บของ และอื่นๆ

ฤดูร้อนในปีต่อมา ทางวัดได้จัดซื้อที่ดินเพิ่มขึ้นเพื่อขยายขอบเขตบริเวณให้กว้างขวางออกไปพร้อมปลูกต้นไม้ใหญ่ เป็นการสร้างผืนป่าในเมืองพร้อมซื้อเนื้อดินมาทำการถมพื้นที่ที่ท้องนาและคู คลองขนาดเล็กปรับพื้นที่ให้เป็นลานดินเรียบกว้าง จัดสร้างถนนทางเข้าวัดให้เชื่อมต่อจากถนนทางเข้าหมู่บ้านให้กว้างและสูงขึ้นจากพื้นดินเดิม บดอัดลาดพื้นถนนด้วยวัสดุอย่างดำถนนสายนี้จึงเป็นเส้นทางหลักตรงเข้ามาสู่บริเวณลานดินอเนกประสงค์ เพื่อความสะดวกในการขนย้ายวัสดุอุปกรณ์และสะดวกแก่ญาติโยมที่เข้ามาทำบุญปฏิบัติภาวนา พร้อมก่อสร้างประตูใหญ่ด้านหน้าทางเข้าวัดและสร้างรั้วคอนกรีตเสริมเหล็กล้อมรอบบริเวณวัด เพื่อกำหนดขอบเขตอาณาบริเวณวัดให้ชัดเจน มั่นคงถาวร พร้อมจัดเขตพื้นที่ก่อสร้างศาลาอเนกประสงค์ขนาดสองชั้นสร้างที่เก็บน้ำฝนขนาดใหญ่เพื่อสำรองน้ำดื่มเก็บไว้ใช้สอยได้ตลอดทั้งปี ส่วน น้ำใช้ จำเป็นที่จะต้องใช้น้ำจากคูคลองไปพลาวก่อนศาลาหลังนี้ได้กำหนดบริเวณขอบเขตวิสุงคามสีมา ขนาดกว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๕๐ เมตรเป็นมณฑลประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่สำคัญ เช่นการสวดพระปาฏิโมกข์ทบทวนพระธรรมวินัยทุก ๑๔ - ๑๕ วัน การอุปสมบทพระภิกษุ อย่างถูกต้องตามพระวินัยและตามกฎหมายบ้านเมือง

ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้เกิดวิกฤติการพายุหลายลูกได้พัดผ่านเข้ามาประเทศไทยทำให้น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา ที่ไหลผ่านอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ได้เอ่อท่วมล้นไปเป็นบริเวณกว้างรวมมาถึงบริเวณวัดป่าภูกิริยัตตปฏิพัทธาราม น้ำได้ท่วมสูงมากอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ทำให้สิ่งก่อสร้างอาคารต่างๆ ภายในบริเวณวัดจมอยู่ใต้น้ำ น้ำได้ท่วมขังอยู่เป็นเวลานาน เพื่อรอการระบายออกไปอย่างเชื่องช้าเพราะฝนตกอย่างต่อเนื่องน้ำได้ไหลมาเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา หลังน้ำได้ระบายลดลงจนพื้นดินแห้งสนิทสภาพเข้าสู่ภาวะปรกติแล้ว คณะกรรมการวัดได้ทำการสำรวจความเสียหาย ปรากฏว่า ภูมิส่วนใหญ่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขโดยต้องเปลี่ยนพื้นไม้เดิม พร้อมยกเสาให้สูงขึ้นเพื่อป้องกันน้ำท่วมในอนาคต นอกจากนั้นอาคารที่เก็บของ โรงครัว ได้รับความเสียหายมาก

พระอาจารย์เด่น นันทิโย พระผู้อาวุโส พร้อมพระอาจารย์บุญช่วย ปัญญวันโต เจ้าอาวาสได้ร่วมประชุมพระเถร กรรมการวัด ลูกศิษย์ ญาติโยม ต่างเห็นพ้องกันว่า สมควรที่จะต้องก่อสร้างอาคารศาลาอเนกประสงค์หลังใหม่เพื่อรองรับเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การก่อสร้างได้เริ่มต้นด้วยการปรับสภาพพื้นดินบริเวณที่จะก่อสร้างศาลาให้สูงขึ้นกว่าพื้นดินเดิมแล้วทำการก่อสร้างศาลารูปทรงหลังคาโค้งไม่มีเสากลาง แปลนพื้นโล่งแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผนังด้านในสุดยกพื้นเวทีขึ้นสูงเพื่อประดิษฐานพระประธานผนังด้านในสุดก่ออิฐฉาบปูนเรียบเป็นรูปโค้งไปตามแนวหลังคา ผนังด้านหน้า และด้านข้างเปิดโล่ง ชายคาด้านบนหน้าศาลาสร้างเป็นโครงเหล็กสี่เหลี่ยมผืนผ้าเพื่อติดตั้งแผงโซล่า เซล ผลิตไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์สำรองไว้ใช้ในอาคารบริเวณภายนอกอาคารด้านขวามือได้ก่อสร้างภูเขาไกรลาสจำลอง ภายในเป็นถ้ำ พื้นด้านล่างเป็นธารน้ำไหล พร้อมตั้งชื่อว่าศาลาจุณโท เพื่อเป็นเกียรติแด่หลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท พระผู้ก่อตั้งวัดป่าภูกิริยัตตปฏิพัทธาราม

๒.๓ ประวัติความเป็นมาของจิตรกรรมฝาผนังพุทธวัชรยานในศาลาจุณโท

ภาพจิตรกรรมฝาผนังในศาลาจุณโท วัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม กำเนิดจากพุทธศาสนิกชน ได้ร่วมมือกันสร้างศาลาอเนกประสงค์หลังใหม่เพื่อทดแทนศาลาหลังเก่าที่ถูกน้ำท่วมซึ่งเป็นเวลานาน สภาพได้ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา อาคารหลังใหม่นี้ตั้งชื่อว่าศาลาจุณโท เพื่อเป็นเกียรติแด่หลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท ผู้ก่อตั้งวัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม เมื่อการก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์แล้วคณะกรรมการได้ปรึกษารื้อถอนว่าสมควรที่จะให้มีพุทธศิลปะประดับภายในศาลา ประกอบกับคณะศิษย์ชาวจีน จากประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ ฮองกง และจากจีนแผ่นดินใหญ่ ที่มีจิตศรัทธาในตัวหลวงปู่เจี๊ยะ เคยได้รับการอบรม เทศนาสั่งสอน การปฏิบัติธรรมเป็นภาษาจีน ซึ่งตามพื้นเพเดิมได้นับถือศาสนาพุทธมหายาน ได้ร่วมกับคณะศรัทธาชาวไทย อินเดีย เนปาล ร่วมกันสรรหารูปแบบจิตรกรรมฝาผนังมาประดับศาลา ประกอบกับช่วงเวลานั้น

พระอาจารย์เด่น นันทิโยได้นำคณะศิษย์ชาวไทยไปศึกษาหลักพุทธธรรมและศิลปะกรรมพุทธวัชรยาน ที่ประเทศอินเดีย เนปาล ได้มีโอกาสไปสนทนารธรรมกับพระลามะ^{๒๒} ชาวเนปาล ลามะในภาษาทิเบตแปลว่าครู หรืออาจารย์ผู้ชี้ทางจิตวิญญาณ ท่านได้อธิบายประวัติความเป็นมาของศาสนาพุทธวัชรยานว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงหมุนกงล้อพระธรรมจักร ๓ ครั้ง^{๒๓} ด้วยกันซึ่งมีความหมายว่า ท่านได้เทศนาในหลักธรรมใหญ่ๆไว้ ๓ เรื่อง ๓ วาระ

ครั้งแรกที่ป่าอสิปมฤคทายวัน ตำบลสารนาถ แขวงเมืองพาราณสี เป็นปฐมเทศนาให้กับปัญจวัคคีย์ ในหัวข้อธรรมชื่อ อัมมจักกัปปวัตตนสูตร^{๒๔} ที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติสายกลางไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ต่อมาพระพุทธองค์ได้การเทศนาครั้งที่ ๒ ที่เมืองกฤตธาราโกติ แคว้นมคธ และ ครั้งที่ ๓ ที่เมืองไวศาลี ซึ่งการเทศนาสองครั้งหลังเทศนาเกี่ยวกับพุทธมหายาน การเทศนาของพระพุทธองค์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของอุดมคติ ความเชื่อการหลุดพ้นจากสังสารวัฏของสรรพสัตว์ทั้งหลาย อุดมคติมหายานนี้เรียกว่า โพธิจิต^{๒๕} คือจิตที่ต้องการตรัสรู้ธรรมเพื่อประโยชน์ของสัตว์ทั้งหลาย ต่อมาทางพุทธวัชรยาน ทิเบต ได้พัฒนาความคิดแตกออกไปว่า ยุคแรกสรรพชีวิตทั้งหลายยังมีจิตที่บริสุทธิ์ไม่ได้มีการแบ่งแยกหรือมีพุทธธรรมมากมายอะไรเพียงสรรพชีวิตรู้ในสภาพจิตตน นับแต่พระอาทิตย์พุทธเจ้า^{๒๖} เป็นองค์แรกที่ได้ถ่ายทอดให้พระไวโรจนพุทธเจ้า ผู้นำแห่ง ธรรมานิพุทธะ^{๒๗} ซึ่งประทับอยู่ ณ ศูนย์กลางแห่งจักรวาลได้ถ่ายทอดให้ ธรรมานิพุทธะอีก ๔ พระองค์ อันมี พระพุทธเจ้าอักโขภยะ^{๒๘} ประทับอยู่ที่ทิศตะวันออก

^{๒๒} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ชาญเสน, พระพุทธศาสนา แบบทิเบต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: บริษัท ส่องสยาม จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๒.

^{๒๓} เล่มเดียวกัน, หน้า ๗๕.

^{๒๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐.

^{๒๕} พระวิศวกัทร เขียวเกียก, อารยสุขาวตวิหุหนามมหายานสูตร, (กรุงเทพฯ: เอ็ม.เอส.๙๑ การพิมพ์, ไม่ระบุปีพิมพ์), หน้า ๕๑.

^{๒๖} สมเกียรติ โล่เพชรรัตน์, พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร กวนซิมผ่องลัก, (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พบลิชซิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๔๗), หน้า ๒๘.

^{๒๗} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ชาญเสน, พระพุทธศาสนา แบบทิเบต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: บริษัท ส่องสยาม จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๑.

^{๒๘} เล่มเดียวกัน, หน้า ๑๒๒.

พระพุทธรูปเจ้ารัตนสัมภาวะ^{๒๙} ประทับอยู่เบื้องทิศใต้ พระพุทธรูปเจ้าอมิตาภะ^{๓๐} ประทับอยู่ทิศตะวันตก พระพุทธรูปเจ้าโมฆสิริ^{๓๑} ประทับอยู่ทิศเหนือ พระธยานิพุทธรูปเจ้าล้วนต้องการธรรมที่รู้แจ้งในจิตตนจึงไม่มีธรรมอื่นใด หลังจากนั้นจึงถ่ายทอดต่อมายังพระพุทธรูปเจ้าทั่วทุกทิศ พระอมิตาภะพุทธรูปเจ้าได้ถ่ายทอดพุทธธรรมให้พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ ซึ่งพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์^{๓๒} เห็นว่าสรรพชีวิตทั้งหลายมีภูมิหลังที่ไม่เหมือนกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สรรพชีวิต จึงได้แยกแยะพุทธธรรมออกเป็น ๓ ประเภทคือ พุทธธรรมสูตรยาน พุทธธรรมวัชรตันตระ และพุทธธรรมสายอาทิโยคะ หรือ ชกเชน เพื่อสนองตอบแก่สรรพชีวิตให้เหมาะสมกับตัว ใครต้องการอย่างไรที่เหมาะสมกับตัวก็นำพุทธธรรมแบบนั้นไปปฏิบัติ

พระพุทธรูปศาสนาวัชรยานมีหลักการอันเป็นแก่นแท้คือการสอนให้พุทธศาสนิกชนตระหนักรู้ในความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของชีวิต ที่ความตายจะเกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ จึงต้องศึกษาหาความรู้พุทธธรรมเพื่อเข้าใจความหมายและคุณค่าของชีวิตที่จะต้องเข้าใจเรื่องกฎแห่งกรรม พร้อมหลักปฏิบัติสมุปบาทที่เป็นปัจจัยให้เกิด แก่ เจ็บ และตายวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏ เป็นเหตุแห่งทุกข์ ความเป็นอนิจจัง อนัตตา มนุษย์จึงต้องเตรียมตัวให้ชีวิตได้ก้าวข้ามความทุกข์อันมีวิชาเป็นต้นเหตุ ด้วยการใช้อนุญาอบรมตนเองให้ประพาส ปฏิบัติมั่นคงอยู่ในศีล ไม่ประมาทในการใช้ชีวิต เพราะผลของกรรมจะนำพาไปสู่ภพใหม่หลังการตาย แนวทางการปฏิบัติของวัชรยานจะเน้นเรื่องการฝึกฝนตนเองด้วยความมานะอดทนใช้หลักกรุณา และปัญญา ซึ่งมีเป้าหมายเดียวกันกับเถรวาทคือการออกจากวัฏสงสาร พระลามะจึงได้มอบรูปภาพพระพุทธรูป หรือ ทังก้า^{๓๓} ให้พระอาจารย์เด่น นันทิโยๆ ได้นำภาพวาดบนผืนผ้าใบ เขียนเป็นรูปของพระพุทธรูป ประวัติเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธรูป เทพเจ้า พระโพธิสัตว์ต่างๆ ในพุทธศาสนา หรือ เป็นภาพจักรวาลตามคติแนวคิดความเชื่อของพุทธศาสนาวัชรยาน ที่นิยม เคารพนับถือในประเทศที่ตั้งอยู่ตามแนวเทือกภูเขาหิมาลัย มีทิเบต ภูฏาน เนปาล เป็นต้น นำมาแสดงในศาลาจุนโท วัดป่าภูกิริยัตตปฏิบัติหาราม เมื่อศาสนิกชนที่มาทำบุญในวัดป่าภูกิริยัตตปฏิบัติหารามได้มาเห็นภาพทังก้า ดังกล่าวแล้วเกิดสลดใจในพุทธศิลป์ที่แปลกตา

ต่อมาพระลามะได้ส่งจิตรกรชาวเนปาล ๒ ท่านมาวาดโครงร่างภาพด้วยดินสอบนผาผนังปูนเปลือยฉาบเรียบ ในศาลาจุนโท โครงเรื่องไตรภูมิ เมื่อการภาพวาดเสร็จเรียบร้อยแล้วศาสนิกชนที่มาทำบุญต่างเห็นชอบพร้อมลงมติที่จะให้จิตรกรชาวเนปาลมาวาดภาพจริงลงบนผาผนังโค้งใหญ่ในศาลาจุนโท คณะกรรมการจึงได้ตกลงทำสัญญาว่าจ้างจิตรกรชาวเนปาลจำนวน ๘ ท่านมาวาดภาพลงสีจริง ในโครงเรื่องไตรภูมิ ที่เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่แต่งขึ้นในสมัยสุโขทัย ศาสนสถานส่วนใหญ่ในประเทศไทยจะนิยมวาดออกมาในรูปแบบภาพศิลปะไทย พุทธเถรวาท แต่ในการวาดภาพครั้งนี้จะเป็นครั้งแรกที่จะวาดในรูปแบบของศิลปะทิเบต แนวพุทธศาสนานิกายวัชรยาน ที่มีความเชื่อ

^{๒๙} เล่มเดียวกัน, หน้า ๑๒๙.

^{๓๐} เล่มเดียวกัน, หน้า ๑๒๔.

^{๓๑} เล่มเดียวกัน, หน้า ๑๒๖.

^{๓๒} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ชาญเสน, พระพุทธรูปศาสนา แบบทิเบต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: บริษัท ส่องสยาม จำกัด, ๒๕๕๔). หน้า ๑๓๒.

^{๓๓} เล่มเดียวกัน, หน้า ๑๘๐.

ว่าพระพุทธเจ้ามีหลายองค์ และยังนับถือพระโพธิสัตว์^{๓๔} หมายถึงผู้ที่บำเพ็ญเพียรจนถึงพุทธภูมิแล้ว แต่ยังไม่เข้าสู่พุทธภูมิเพื่อคอยช่วยเหลือสัตว์โลกให้ พ้นจากวัฏสงสารให้ได้ทั้งหมดเสียก่อน ตนเองจึงจะขอเป็นคนสุดท้ายที่จะเข้าสู่แดนนิพพาน หรือแดนพุทธภูมิ

ต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๗ คณะจิตรกรชาวเนปาลเดินทางมาถึงประเทศไทยและเข้ามาพักที่วัดป่าภูกิ๊ตปฏิบัติปารามพร้อมทำพิธีคารวะพระอาจารย์เด่น นันทิโย คณะกรรมการวัด และคณะพุทธศาสนิกชน ตามพิธีการเคารพแบบทิเบต กราบไหว้แบบอักษฺงาคประดิษฐ์^{๓๕} การมอบแถบผ้า การกราบแบบอักษฺงาคประดิษฐ์ เป็นการกราบแบบนอนราบไปทั้งตัว โดยให้ส่วนสำคัญของร่างกายแปดส่วน ได้แก่ มือทั้งสอง เข่าทั้งสอง เท้าทั้งสอง ลำตัว และหน้าผาก สัมผัสกับพื้นดินการกราบสักการะแบบอักษฺงาคประดิษฐ์ หรือ ซากเซล ในภาษาทิเบต มีความหมาย โดยคำว่า ซาก หมายถึง กายศักดิ์สิทธิ์ วาจาศักดิ์สิทธิ์ และจิตศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธเจ้าพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ส่วนคำว่า เซล หมายถึงการที่เราอุทิศตนอย่างจริงจังและจริงใจที่จะก้าวตามรอยพระพุทธบาทบนหนทางอันถูกต้องมุ่งสู่การบรรลุเป็นพระโพธิสัตว์หรือพระพุทธเจ้า

หัวหน้าคณะจิตรกรชาวเนปาล คุณฮอม บาฮาเดอทา^{๓๖} ได้บรรยายประวัติย่อของประเทศเนปาล^{๓๗} ให้กับศาสนิกชนชาวไทยได้รับทราบว่าเนปาลนั้นเป็นประเทศขนาดเล็ก สภาพพื้นที่ตั้งอยู่บริเวณเทือกเขาสูงมีภูเขาสูงสลับซับซ้อนกัน หนึ่งในนั้นคือภูเขาหิมาลัยที่มีชื่อเสียง ไม่มีพื้นที่ดินติดทะเลมีเพียงทะเลสาบ และเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำสายสำคัญหลายสายมีแม่น้ำคงคา เป็นต้นประเทศเนปาลถูกขนาบด้วยประเทศใหญ่ที่เป็นอารยธรรมใหญ่สองประเทศคือประเทศจีนและประเทศอินเดียชาติพันธุ์ของเนปาลจึงมีลักษณะผสมผสานระหว่างโคเคซอยด์ แบบอินเดีย และมองโกลอยด์ แบบจีน แต่เนปาลก็ได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมอินเดียมากกว่า อารยธรรมอินเดียเป็นอารยธรรมของการแสวงหาความพ้นทุกข์ ตามโลกทัศน์ของอินเดียนั้นมองว่าชีวิตของมนุษย์มีความทุกข์ยากลำบากในการใช้ชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งความทุกข์ทางจิตใจ แต่ความพ้นทุกข์และหนทางที่จะเข้าถึงความพ้นทุกข์นั้นมีอยู่ด้วยการประพฤติพรหมจรรย์ ซึ่งรวมถึงการครองตนเป็นโสด และการสละโลกเพื่อบำเพ็ญเพียรทางสมาธิภาวนา โดยการใช้ชีวิตนิกบวชหรือการปลีกเร้นตามป่าตามถ้ำ ถือเป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความพ้นทุกข์ อินเดียจึงเป็นต้นกำเนิดของวัฒนธรรมการออกบวช และเป็นต้นแบบของสถาบันนิกบวช ศาสนาทุกศาสนาที่เกิดขึ้นในอินเดียแม้ว่าจะมีปรัชญาและรายละเอียดที่แตกต่างกัน แต่ก็มีโลกทัศน์ดังกล่าวร่วมกัน โดยความเชื่อเดิมของชาวฮินดู โดยเฉพาะวรรณะพราหมณ์ ได้แบ่งชั้นหรือระยะเวลาของการดำรงชีวิต ๔ ชั้น หรือ ๔ ช่วงเรียกว่าอาศรม ๔^{๓๘} กำหนดว่าชาวฮินดูวรรณะพราหมณ์ทุกคนจะต้องครองชีวิตให้ครบทั้ง ๔ อาศรม คือ

^{๓๔} เสถียร โพธิ์นันทะ, **ปรัชญามหายาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑.

^{๓๕} ส.ศิริรักษ์, **พุทธตันตระ หรือ วัชรยาน**, (กรุงเทพฯ: บริษัท ส่องสยาม จำกัด, ๒๕๔๒) หน้า ๕.

^{๓๖} อาจารย์ใหญ่สถาบันพุทธศิลป์ทั้งห้า, กรุงเทพมหานคร, ประเทศเนปาล

^{๓๗} เสถียร โพธิ์นันทะ, **เนปาลชาติภูมิของพระพุทธเจ้า**, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^{๓๘} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **ศาสนาทั่วไป**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕.

๑. ช่วงพรหมจารี เป็นนักเรียนศึกษาพระเวท ถือพรหมณ์จรรยา อยู่ระหว่างอายุ ๘-๒๕ ปี
๒. ช่วงกฤหัสถ์ เป็นผู้ครองเรือน มีภรรยา มีบุตร มีขนิมวีย อยู่ระหว่างอายุ ๒๕-๕๐ ปี
๓. ช่วงวานปรสถ์ ระหว่างอายุ ๕๐-๗๕ ปี พร้อมมอบทรัพย์สินสมบัติให้บุตร ธิดาที่ครองเรือนแล้ว

๔. ช่วงสันนยาสี ช่วงสุดท้ายของชีวิต อายุ ๗๕ ปีขึ้นไปเป็นผู้สละโลก ไม่ยุ่งเกี่ยวกับชาวโลก เพื่อเตรียมตัวเข้าสู่จุดหมายปลายทางของชีวิตคือ โมกษะ^{๓๙}

ด้วยความเชื่อในหลักการนี้ประกอบกับชีวิตได้ผ่านเหตุแห่งความทุกข์จึงเป็นบ่อเกิดของความเชื่อที่หลากหลาย มีศาสนาและศาสนาต่างๆเกิดขึ้นมากมาย มีการแบ่งความเชื่อหลัก คือพวกแรกเป็นพวก พหุเทวนิยม^{๔๐} ได้แก่ศาสนาฮินดู หรือศาสนาพราหมณ์ เป็นศาสนาที่เชื่อในเรื่องพระเจ้าสร้างโลก มีพระเจ้าหลายองค์ เช่นพระนารายณ์ พระศิวะ เป็นต้น ส่วนพวกที่สองคือพวกอเทวนิยม^{๔๑} เป็นศาสนาที่ไม่เชื่อการมีอยู่ของพระเจ้า แต่เชื่อการประพฤติ ปฏิบัติ ของตนเอง เชื่อในหลักกรรม ได้แก่ศาสนาเซน และพุทธศาสนา เป็นต้น ศาสนาเซนเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นก่อนพุทธศาสนาอยู่หลายร้อยปี โดยมีศาสดามาแล้วหลายพระองค์แต่ที่มีชื่อเสียงคือ มหาวิระ^{๔๒} เป็นองค์ที่ ๒๔ เป็นศาสดาที่อยู่ร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า มหาวิระได้รับการยกย่องให้เป็นศาสดาที่ยิ่งใหญ่และศาสนาเซนได้กลายเป็นคู่แข่งที่สำคัญของพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจนถึงยุคปัจจุบันและไม่เคยขาดหายไปจากอินเดีย แต่พุทธศาสนาได้ขาดหายไปเมื่อราวปี พ.ศ. ๑๗๐๐ ศาสนาในอินเดียแม้จะมีปรัชญาและการปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่ก็มีโลกทัศน์ที่เหมือนกันคือเห็นว่าชีวิตนี้เป็นทุกข์ มนุษย์สามารถเข้าถึงความพ้นทุกข์ได้ทางฮินดูเรียกว่า โมกษะ เซนเรียกว่า ไกลวัลย์ พุทธเรียกว่า นิพพาน และหนทางที่จะเข้าถึงก็คือ การปฏิบัติบำเพ็ญเพียรสมาธิภาวนา โดยแต่ละศาสนาก็มีวิธีการปฏิบัติของตนเอง ศาสนาที่เกิดขึ้นในอินเดีย มีหลักการที่สำคัญคือการยึดหลัก อหิงสา^{๔๓} หรือหลักสันติวิธี ส่วนการต่อสู้แข่งขันระหว่างศาสนาก็เป็นการ ต่อสู้ทางความคิด ที่ต่างก็หาวิธีที่จะดึงมวลชนมาเป็นพวกของตัวเองให้มากที่สุด ส่วนพุทธศาสนาได้แบ่งการนับถือออกมาเป็น ๓ นิกายใหญ่ คือเถรวาท มหายาน และวัชรยาน แต่ชาวเนปาลจะนับถือพุทธวัชรยานเป็นส่วนใหญ่ จากนั้นหัวหน้าจึงได้แนะนำตัวคณะจิตรกรทั้ง ๘ ท่านที่ต่างก็ได้บวชเป็นลามะตามประเพณีของเด็กชายชาวเนปาลที่จะต้องเข้าไปบวชศึกษาขนบธรรมเนียม ประเพณี ท่องบ่นคัมภีร์ ฝึกฝนการวาดภาพ ทิ้งก้าและศาสนกิจต่างๆเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตต่อไปวิธีการทำงานของจิตรกรชาวเนปาลจะใช้วิธีร่วมมือกันทำงานเป็นทีม ต่างจากจิตรกรชาวไทยที่จะสร้างผลงานศิลปะเฉพาะบุคคลในการทำงานครั้งนี้ทางฝ่ายไทยจะเป็นผู้รับผิดชอบเรื่องวัสดุอุปกรณ์ ที่พักอาศัย อาหาร และอื่นๆ ทางฝ่ายเนปาลจะรับผิดชอบเรื่องการวาดภาพเพียงอย่างเดียว โดยการวาด

^{๓๙} เล่มเดียวกัน, หน้า ๓๑.

^{๔๐} เล่มเดียวกัน, หน้า ๒๑.

^{๔๑} สุชีพ ปุญญานุภาพ, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖.

^{๔๒} เล่มเดียวกัน, หน้า ๔๐.

^{๔๓} เล่มเดียวกัน, หน้า ๑๐๐.

โครงเรื่องของภาพจะเป็นเรื่องไตรภูมิ^{๔๔} ที่ทั้งทางพุทธเถรวาทและพุทธวัชรยาน ต่างก็คุ้นเคยกันเป็นอย่างดี โดยจิตรกรชาวเนปาลจะขวาดตัวละครเพิ่มเติมตามรูปแบบพุทธวัชรยาน เช่น พระโพธิสัตว์หลายพระองค์ ประกอบด้วย พระพุทธานิมาตมะ พระนางตารา โยคีมิลาเรปะ รูปกุมาริเทพเจ้าที่มีชีวิตของเนปาล รูปปฏิภัสสมุปปาตหรือสังสารวัฏ รูปสัตว์มงคลของทิเบต เช่น พญาครุฑ รูปมังกร เสือ พญานาค นกยูง กวางและสัตว์อื่นๆ โดยสีที่วาดแต่ละสีจะแสดงเป็นตัวแทนของสรรพสิ่ง ตาม ๕ สีของธรมนต์ทิเบต^{๔๕} คือ สีน้ำเงินเป็นสีแทนธาตุอากาศ สีขาวแทนธาตุน้ำ สีแดงแทนธาตุไฟ สีเขียวแทนธาตุลม และสีเหลืองแทนธาตุดิน เริ่มจากพื้นผาผนังทั้งหมดจะวาดลงพื้นภาพเป็นสีขาวเพื่อแสดงว่าจิตเดิมแท้เป็นธรรมชาติที่ใสสะอาดขาวบริสุทธิ์ กาลต่อมาเมื่อถูกอวิชารอบงำทำให้จิตเศร้าหมองไม่ผ่องใส จึงต้องพัฒนาจิตด้วยการบำเพ็ญเพียรสมาธิภาวนานอกจากนี้ยังมีรูปสัญลักษณ์อันเป็นสิริมงคลยิ่ง ๘ อย่าง หรือที่เรียกว่า อัษฎมงคลดังนี้

๑. หอยสังข์ ตัวแทนของพระวजนะ สังข์ขาว คือ สุรเสียงในการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า พระไตรปิฎก กล่าวว่า สุรเสียงในขณะที่แสดงธรรมของพระพุทธเจ้านั้น ดังกังวานไกลออกไปทั่วทั้งสี่ทิศ รวากับเป็นเสียงจากหอยสังข์กระนั้น ดังนั้น ในปัจจุบันจึงมักมีการเป่าหอยสังข์ในพิธีเทศนาธรรมครั้งใหญ่ ในทิเบต สังข์ขาวได้รับการเคารพบูชาเป็นเครื่องสูง ถือเป็นสัญลักษณ์แห่งเสียงธรรมของพระพุทธองค์ที่ซจรขยายไปทั้งสามพันโลกอย่างไม่มีที่สิ้นสุดสังข์ถูกใช้ประหนึ่งแดรเซอร์สัตว์ วิบุรุษนักรบของอินเดียแล้วแต่มีสังข์คู่ใจทั้งนั้น และแต่ละคนก็จะตั้งชื่อสังข์ของพวกเขาแตกต่างกันออกไป ดังเช่น พระอรชุน ตัวเอกในมหากาพย์เรื่องดัง ครอบครองสังข์ที่ชื่อว่า เทวทัต ซึ่งมีอิทธิฤทธิ์ สามารถพิชิตอริราชศัตรู ดังนั้น แตรสังข์จึงเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ ผู้ยิ่งใหญ่ และกษัตริย์ เสียงของสังข์เชื่อว่าสามารถขับไล่วิญญาณชั่วร้าย ขจัดภัยธรรมชาติ และขับไล่สัตว์มีพิษได้ โดยสังข์นั้นมีลวดลายอยู่ ๒ แบบ คือ ลายวนซ้าย และ วนขวา โดยหอยสังข์ที่ลายวนขวาตามเข็มนาฬิกานั้น นับเป็นของหายาก และนิยมใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น เพราะเชื่อว่าสังข์ที่มีลายกันหอยวนขวานี้เสมือนการโคจรของพระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาวเคราะห์ และดวงดาว อีกทั้งยังวนขวาเป็นทักษิณาวฏุเช่นเดียวกับเส้นพระเกศา ผม พระอุณาโลม ขนระหว่างคิ้ว และพระโลมา ขน ของพระพุทธเจ้าด้วย

ปัจจุบันสังข์ถูกนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของศาสนาพุทธนิกายวัชรยานในทิเบต โดยชาวทิเบตจะเป่าแดรสังข์เพื่อเรียกพุทธศาสนิกชนมาชุมนุมกัน และระหว่างประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ก็จะใช้สังข์เป็นทั้งเครื่องดนตรี และภาชนะบรรจุน้ำศักดิ์สิทธิ์ด้วยนอกจากนี้สังข์ในนิกายวัชรยานยังเป็นสัญลักษณ์ของการประกาศความจริงแห่งธรรมะ ในพระไตรปิฎกกล่าวว่า พระสุรเสียงในขณะที่แสดงธรรมของพระพุทธเจ้านั้นดังกังวานไปทั่วทั้ง ๔ ทิศราวกับเสียงจากหอยสังข์

๒. ดอกบัว เป็นตัวแทน พระชีวหา ลั่น ดอกบัวมีคุณสมบัติ ๔ ประการ ได้แก่ หอม สะอาด นุ่มนวลและงามตา ทำให้สบายใจ ทั้งในธรรมชาติของบัวเกิดแต่ตม แต่สามารถคงความสะอาดบริสุทธิ์แห่งตนไว้ได้ ชาวพุทธในทิเบตจึงเห็นว่า ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของการบรรลุธรรมขั้น

^{๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดโฮม จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๕๔.

^{๔๕} ปิยะแสง จันทวงศ์ไพศาล, **ศิลปะทิเบต**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๔๓๒.

สุดท้ายนั่นคือ การหลุดพ้น ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ที่ชาวพุทธทุกนิกายคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ตามพุทธศิลปะต่างๆ นั้นเรามักเห็นภาพพระพุทธรเจ้า แลสาวกองค์สำคัญในอิริยาบถต่างๆ พร้อมด้วยดอกบัว ไม่ว่าจะเป็นประทับบนดอกบัว หรือ ถือดอกบัวในมือ ก็ตามด้วยธรรมชาติของดอกบัวที่กำเนิดแต่โคลนตม แต่สามารถเติบโตจนแบ่งบานพ่นน้ำออกมารับแสงอาทิตย์ได้ ชาวพุทธในทิเบตจึงยกย่องให้ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์แห่งการบรรลุธรรมขั้นสูงสุด นั่นคือ การหลุดพ้น ดังที่ในคัมภีร์ลิลิตวิสตระกล่าวไว้ว่า จิตแห่งมหาบุรุษนั้นผ่องแผ้วไร้ซึ่งมลทิน ก็เปรียบเสมือนดอกบัวที่เกิดแต่โคลนตม แต่ยังสามารถรักษาความสะอาดบริสุทธิ์แห่งตนไว้ได้

๓. ธรรมจักร คือตัวแทนของ พระบาท ธรรมจักร เป็นสัญลักษณ์ของ ๓ สิ่ง นั่นคือการทำลาย เพื่อสร้างใหม่วัฏจักร หมุนเวียนไม่จบสิ้น และความสมบูรณ์พร้อม ไม่สิ้นสุด หรือที่เข้าใจทั่วไปในหมู่ชาวไทยว่าเป็นสัญลักษณ์ของ วัฏสงสารแห่งการเวียนว่ายตายเกิด ที่หมุนไปไม่มีที่สิ้นสุด ธรรมจักรหรือกงล้อแห่งธรรม แทนความหมายของการแสดงธรรมเทศนาของพระพุทธรเจ้า โดยหลังจากที่พระองค์ตรัสรู้แล้ว ก็ได้ทรงหมุนกงล้อแห่งธรรมทั้งสิ้น ๓ ครั้งๆ แรกทรงแสดงธรรมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์หลังตรัสรู้ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ที่เมืองสาธนาท แคว้นพาราณสี ที่เรียกว่า ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ส่วนครั้งที่ ๒ ทรงแสดงธรรม ณ เมืองกฤตธาราโกติ แคว้นราชคฤห์ และครั้งที่ ๓ แคว้นราชคฤห์ และที่เมืองไวศาลี กงล้อธรรมจักรนั้นมีองค์ประกอบ ๓ ส่วน ได้แก่ แกนล้อ วงล้อรอบนอก และก่า ซึ่งแต่ละส่วนล้วนมีความหมาย วงล้อรอบนอก แทนความสมบูรณ์แห่งพระธรรม แกนกลาง แทนคำสอนของพระพุทธรองค์ ซึ่งเป็นแก่นของการฝึกเพื่อบรรลุนิพพาน และ ก่า ซีล้อ ๘ ซี่ เป็นตัวแทนของอริยอัฏฐังคิกมัคค์ หรือ มรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ สัมมาวาจา การเจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ และ สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ

๔. ฉัตร คือตัวแทนของพระเศียร ฉัตร หรือ ร่ม เป็นสัญลักษณ์ที่สืบทอดมายาวนานจากอินเดียโบราณ มีความหมายทั้งในแง่การปกป้องรักษา บรรดาเชื้อพระวงศ์สูงศักดิ์ มักจะกางร่มหรือฉัตร เมื่อต้องออกจากเคหสถานของตน ภายหลังฉัตรได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องแสดงอิสริยยศในกองทัพ และยังมีความหมายของอำนาจบารมีอีกด้วย ฉัตร สำหรับพุทธศาสนาในทิเบตจึงเป็นสัญลักษณ์ของการป้องกันภัยจากมารร้าย และคุ้มครองพระพุทธรูปธรรมคำสอน และยังเป็นเครื่องหมายของราชนิกุลด้วยตามความเชื่อของฟากตะวันออกนั้น ได้มีการนำคุณประโยชน์ของร่มที่ใช้เพื่อกำบังแสงแดด มาตีความเชิงศาสนา ทำให้ฉัตรมีนัยยะของการปกป้องรักษาผู้ถือครองให้พ้นจากความร้อนแห่งทุกข์ ราคะ และความเสื่อมทั้งหลาย นอกจากนี้ในพุทธศาสนานิกายวัชรยานของทิเบตยังมีตำนานเล่าว่า เทพฉัตรขาว ถือกำเนิดออกมาจากพระนลาฏ หน้าผาก ของพระพุทธรเจ้า ซึ่งเทพองค์นี้เองที่ทำหน้าที่ปกป้องมนต์ดำต่างๆ และฉัตรขาวของพระองค์ก็เป็นสัญลักษณ์ของการปกป้องคุ้มครองนั่นเอง ชาวทิเบตเชื่อว่าฉัตรเป็นสัญลักษณ์ของภูเขาที่คำจุนท้องฟ้า กล่าวคือ ส่วนที่ใช้กำบังแดดเปรียบดังท้องฟ้า และด้ามจับของร่มเปรียบดังภูเขา นอกจากนี้ยังมีแนวคิดว่า ด้ามจับเปรียบดังแกนกลางที่คอยค้ำจุนโลกไว้ ดังนั้นในงานศิลปะเชิงศาสนาของทิเบต จะนิยมนวดภาพฉัตรอยู่เหนือบุคคลสำคัญ ผู้ยิ่งใหญ่ หรือ พระพุทธรเจ้า เพื่อเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า ผู้ที่อยู่ใต้ฉัตรนั้นเป็นศูนย์กลางแห่งจักรวาล

๕. เจื่อนอนันตภาคย์ หรือ เจื่อนมกคล ตัวแทนของ พุทธานุสติ เจื่อนอนันตภาคย์ มีลักษณะเป็นเจื่อนที่เชื่อมต่อกันตลอด ปมเจื่อนที่คดเคี้ยวไปมา แต่ทุกช่องทางล้วนสามารถผ่านได้โดยตลอด

ด้วยเส้นทางนี้ ผู้ที่อุทิศตนเจริญรอยตามพระพุทธเจ้า ย่อมสามารถค้นพบมุขยปัญญาและความตื่นรู้ท่ามกลางกระแสธารแห่งชีวิต สันนิษฐานว่าพัฒนาขึ้นมาจากสัญลักษณ์บุโรฐาน ๒ ตัว ซึ่งหมายถึงความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ และส่งผลกระทบซึ่งกัน ระหว่าง ๒ สิ่งที่ตรงข้ามกัน และนำไปสู่การหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว ในแง่ของศาสนานั้น เพราะเป็นเงื่อนไขที่ไม่มีจุดเริ่มต้น และไม่มีจุดสิ้นสุด ดังนั้นเงื่อนไขนันทภาคย์จึงเป็นสัญลักษณ์ของความรู้แจ้งอันไม่มีที่สิ้นสุดของพระผู้มีพระภาคเจ้า ส่วนในแง่ของสัญลักษณ์ทางโลกนั้น เงื่อนมงคลเปรียบเสมือนความรักที่มั่นคงยืนยาว

๖. ปลาทองคำ เป็นตัวแทนของพระเนตรทั้งสองข้าง ดวงตาแห่งปัญญา ที่เบตมักใช้สัญลักษณ์เป็นรูปปลาทองคำหนึ่ง มีความหมายถึงการหลุดพ้น และการกลับชาติมาเกิดใหม่ ความเป็นอมตะ เป็นต้น ในทางพุทธศาสนา หมายถึง การเห็นแจ้งในธรรมและความเป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์ทางโลกปลาทองคำเกิดจากแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ ๒ สายของอินเดีย คือ แม่น้ำคงคา และยมนา ซึ่งเปรียบเสมือนจันทรรคและสุริยมรรคาของร่างกายมนุษย์ที่ก่อกำเนิดขึ้นในโพรงจอมก และทำให้เกิดจังหวะการหายใจเข้าและออก หรือที่เรียกว่า ปราณ ในศาสนาพุทธ ปลา เป็นสัญลักษณ์ของความสุภาพเรียบร้อยเบิกบานใจ เนื่องจากพวกมันว่ายน้ำไปมาอย่างอิสระเสรีในเว้าแก่งน้ำอันกว้างใหญ่ และคำว่าปลาในภาษาจีนแปลว่า มากมายเหลือเฟือ ดังนั้นปลาจึงเป็นตัวแทนของความมั่งมีเงินทอง และยังหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ด้วย เพราะปลาเพิ่มประชากรเร็วมากนอกจากนี้ ลักษณะนิสัยของปลาที่ชอบว่ายน้ำกันไปเป็นคู่ๆ จึงทำให้ปลาทองคำกลายเป็นตัวแทนของความซื่อสัตย์ และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างสามีและภรรยาด้วย ดังนั้นจึงมักเห็นชาวจีนมอบปลาทองคำให้เป็นของขวัญแต่งงาน

๗. ธงแห่งชัยชนะ เป็นตัวแทนของพระวรกาย เป็นธงชนิดหนึ่งที่ใช้ในกองทัพสมัยอินเดียโบราณ แต่ในพุทธศาสนาใช้แทนความหมายของการหลุดพ้นจากทุกข์ การบรรลุมรรคผลนิพพาน ในทิเบต ธงแทนความหมายของ วิถีแห่งการดับทุกข์ ทั้ง ๑๑ อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา การปล่อยวาง ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ความไม่หลงในอัตตา ความตื่นรู้และจิตอันบริสุทธิ์ผ่องใส เดิมทีธงแห่งชัยชนะใช้เป็นธงแห่งการศึกสงคราม จะติดอยู่ที่ตรอกศอกของกษัตริย์ยามออกสู้รบ อย่างรลศึกของพระกฤษณะ ในเรื่องมหาภารตะ ก็ประดับด้วยธงแห่งชัยชนะ ที่มีรูปของหนุมานอย่างไรก็ตาม ต่อมาธงแห่งชัยชนะถูกประยุกต์ใช้ในทางพุทธศาสนา กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งการรู้แจ้งขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า เล่ากันว่า พระพุทธเจ้าทรงนำธงแห่งชัยชนะไปปักไว้บนยอดเขาพระสุเมรุ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งชัยชนะเหนือหมู่มารผจญทั้งปวง โดยตามเทวดานานเชื่อว่ายอดเขาพระสุเมรุเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในโลก และเป็นที่สถิตของเทพเจ้าทั้งหลาย นอกจากนี้ยังเชื่อกันว่า เขาพระสุเมรุเป็นแกนที่ค้ำโลกไว้ชาวทิเบตเชื่อว่า ธงแห่งชัยชนะนี้จะช่วยให้สามารถพิชิตมลทินและอุปสรรคต่างๆ ที่ขัดขวางจากการถึงซึ่งความรู้แจ้ง

๘. แจกันแห่งโภคทรัพย์ ตัวแทนของพระศอ หรือคอ วัดพุทธในทิเบตมักใช้คนโทบรรจุน้ำสะอาดและทรัพย์มณีอันมีค่า บ้างประดับด้วยขนหางนกยูงหรือตันอยู่อู่ มีความหมายว่า สมปรารถนา อาจได้แก่ กิ่งสนหรือทับทิม เพื่อสื่อความหมายถึงความบริสุทธิ์แห่งการหลุดพ้นจากโลก คนโทจึงเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นสิริมงคล ความบริสุทธิ์สะอาด และโชคลาภ ทั้งยังหมายถึง ทรัพย์สินที่ไม่รั่วไหล ลาภปัญญาเนกอนันต์ และความมีอายุยืนยาวแจกันแห่งโภคทรัพย์ มีรูปร่างจำลองมาจากหม้อน้ำดินเผาของชาวอินเดียดั้งเดิม มีฐานแบน รูปทรงกลม คอคอดกั้ว และปากเป็นรูปขลุ่ย มีอัญมณีเม็ดประดับ บ่งชี้ว่านี่คือ แจกันแห่งทรัพย์สมบัติ ที่พอกพูนตลอดเวลา ไม่มีวันพร่องหรือหมดไป

ในทางพุทธศาสนา แจกกันแห่งโลกทรัพย์ก็เปรียบเสมือนความสมบูรณ์พร้อมทางด้านจิตวิญญาณของพระพุทธเจ้า

นอกจากนี้ทุกเช้าที่คณะจิตรกรจะเริ่มปฏิบัติงาน จิตรกรทุกคนจะต้องมาร่วมกันสวดมนต์นั่งสมาธิ และบทสวดมนต์บทสำคัญคือ โอม มณี ปัท เม หุม คำว่า โอม มณี ปัท เม หุม เป็นมหามนต์ ๕ คำที่ศักดิ์สิทธิ์ สามารถชำระล้างกาย วาจา ใจของผู้ที่สวดมนต์ ท่องบ่นภาวนาและปฏิบัติสมาธิด้วยเสียงมหามนต์ ๕ คำนี้ ทั้งกาย ใจ จิตวิญญาณ ที่มีความเป็นสัตว์นรก เปรต เดรัจฉาน อสูร หรือแม้กระทั่งความเป็นเทพในตัวเราให้หมดสิ้น ให้เป็นกาย วาจา ใจ ที่ใสสะอาดบริสุทธิ์ ประดุจหนึ่งเดียวกับองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกๆพระองค์

โอม นั้นเป็นตัวแทนของมนุษย์ที่มีร่างกาย คำพูด และจิตใจที่มีวามอง

มณี คือ เสียงอันศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถจัดความเป็นอสูร คือความอิจฉาริษยา อาฆาต ปองร้าย พยาบาท และ ความเป็นสัตว์โลก รัก โกรธ เกลียด ให้หมดสิ้นไปจากใจของเราได้

ปัท คือเสียงอันศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถจัดความเป็นเดรัจฉานสภาพที่เป็นสัตว์ให้หมดสิ้นไปจากใจของเราได้

เม คือเสียงอันศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถจัดความเป็นเปรตความโลภให้หมดไปจากใจ

หุม คือเสียงอันศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถจัดความเป็นสัตว์นรก ดุร้าย ปาเถื่อน ไร้ศีลธรรมให้หมดไปจากใจเราได้

สรุป

วัดป่าภูกิริยัตตปฏิพัทธารามเป็นวัดป่าสายพระอาจารย์มั่น ภูกิริยัตตโต ก่อสร้างขึ้นมาในสมัยปัจจุบันตั้งอยู่ที่อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เป็นวัดป่าที่ตั้งอยู่ชานเมืองกรุงเทพฯ ที่เน้นเรื่อง การปฏิบัติภาวนาโดยยึดหลักของธุดงค์ ๑๓^{๔๖} ข้อเป็นสำคัญ ส่วนภายในวัดมีถาวรวัตถุที่เป็นศาสนธรรมที่สำคัญ คือสถาปัตยกรรมภูกิริยัตตเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าและพระธาตุส่วนพื้นของพระอาจารย์มั่น ภูกิริยัตตโต และจิตรกรรมฝาผนังโครงเรื่องไตรภูมิศิลปะพุทธวัชรยานที่วาดโดยจิตรกรชาวเนปาล ในศาลาจุนโท

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์*, ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดโฮม จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒๐.